

gṛhē` g_rj m: ñdén

àm gṛja Aerñ\$boH\$

H\$` m_hr(dÚmb` , {aO

gṛhē` H\$Vr dnMZ Prē` nZVa {VÀ` m {df` rMr Ambr à{V{H\$` m, Annbm à{VgnK dm AnnbmA{^`àm OohmAnnU eāXnVZ i` ŠV H\$VnoE` m eāXén A{^`àm nVZ gṛhē` g_rj Mm OY_ hñV AgVno gnd{H\$` {ZH\$`fñVr AnH\$`f m YaUram d `WñMV eāXnVZ àH\$Q> hñUram gṛhē` /gṛhē` H\$Vr{df` rMma{gH\$`MmOmknZJ^`d _p` J^`A{^`àm àhUOo" gṛhē` g_rj m hñ .

g_rj m i` nñanV dnL_` rZ "A{^`éMrbrñ _héd AgVo dnL_` rZ A{^`éMrMr gñ\$`nZm "éMr`À` m gñ\$`nZm {^`p ñdē\$`nMr AgVo dnL_` rZ "A{^`éMr` hr i` {ŠVJV AndS- {ZdSda AnYmabbr ZgVo {VÀ` m _w mer {d{e`i`àH\$`naMognK` {ZH\$`f AnU gm_n` ñdénMm _mZX\$>H\$` Erb AgVñV. hrM dnL_` rZ A{^`éMr g_rj m i` nñanV J{^` AgVo CnanV gṛhē` g_rj Mr i` m` m hr ñVp d àñV{H\$` ñdénMr Anho na\$`wg_rj Moñdén d {VÀ` mer {ZJSV Agbe` m gṛhē` {df` H\$` àiZñMo{ddMZ H\$`E` ng gnò rMoihndoáhUz Aer EH\$` i` m` m Hñobr Anho `ndē\$` gṛhē` g_rj À` m ñdén-{deñMm Aä` ng `Wò añVW Aä` ngH\$`ng H\$`and` nVmAnho

gṛhē` H\$VrModnMZ H\$UoAnU dnMZñV KñVbē` m H\$`ñ` nZñ` dnMoqMVZ H\$Uo` m XnZ AZñd{H\$` m_pV: {^`p ñdénM` m AnñV. È` nMo{df` hr dñdñ i` oAnñV. àE` j dnMZ{H\$` m hr qMVZñJ`gñ` m (Pre-Reflective Consiosness) ñVandarb d H\$`j Vrb AZñd{H\$` m Anho {VMm {df` "gṛhē` H\$Vr` hm AgVno Va g_rj Mr {H\$` m hr gnK` Ëú` n`qMVZerb gñ` m (Reflective Consiosness) ñVandarb d H\$`j Vrb AZñd{H\$` m AnhoAnU {VMm{df` dnMZñV CēñP Pñobr "H\$`ñ` nVēñ gnK` ËñV` hm AgVno Ago Agbo Var {VÀ` m {Z`Pr{edñi gṛhē` H\$Vrbm EH\$` H\$`onH\$Vr àhUz gnK` d AprñVēd àñā hñD\$` eH\$V Zñhr. VgM gnK` ËñVw {Z`ñP Pñobr VaM {VMo ñdē\$`n g_rj H\$`ñom OnUz KñVm `Wò d gṛhē` H\$VrMo gnK` ËñO`m _p` _mZ H\$`Vm `Wò àhUz `m gnK` ËñV` m {Z`PrgnR` g_rj bm dnMZ{H\$` Mr JaO AgVo na\$`wgñK` ËñVMo knZ hñ` ngñR`, {VÀ` m _p` _mZngñR` g_rj bm qMVZerb gñ`Mrhr JaO

AgVo àhUÿ àÈ` j dnMZ{H\$ m d qMVZerb g&m `m XnZ AZW d{H\$ VZM g_rj Mm i` nma
{gÕ hnb/no

g_rj Mo_yi hoA{dîH\$naÀ` m d g&fUnÀ` m àaUV Anho ho{gÕ H\$aÈ` ngnR& J\$JmYa
nnO&b `nZr VrZ A\$JnMr JaO AgVoAgofdeX H&obAnho hr VrZ A\$JonTf&bà`_nUo

1. g_rj H\$Mr g_rj Mr AZW d{H\$ m (Act of Criticism)
2. {OMr g_rj mH\$and` nMr Vr gn&` QnVj ÔV gr{hÈ` H\$Vr.
3. g_rj À` m {H\$ VZ Or eÕén g\$Hvm _V`hnbVr g_rj ng\$Hvm (Critical Test)" ` m

VrZ A\$JnMo ñni&H\$aU XWnZm Vo nT& àhUVnV, ""gr{hÈ` g_rj m hr gr{hÈ` nÀ` m
Aä` ngnMr EH\$ ñdV\$ eml mAnho (EH\$ ñdV\$ I Critical Discourse Anh) AgoAgbo
Var Vno gr{hÈ` i` dnWV d g&H\$VrV XolKod H\$arV, KSV OnUnam EH\$ gmgj
{H\$ m` nma Anho''² ` ndêSZ gr{hÈ` g_rj m ho gr{hÈ` nÀ` m àÈ` j Aä` ngnMo EH\$
_hîdnj©A\$ Agè` nMo bj nV ` Vno EH\$UM gr{hÈ` g_rj m hr EH\$ àdnhr à{H\$ m
Agÿ VrV gr{hÈ` H\$VrMo dnMZ, {díbfU, AWZU©Z, _jè` _mZ d ínaXn&SZ hr
à`_ A\$Jo gm_ndbor AgVnV. "g_rj m hr gr{hÈ` nÀ` m àÈ` j dnMZnVZ,
AmîdnXnVZ {Z`_nU hnbVod eodO& eäXn&SZ nÀ` m à{H\$ V nT`_nVno

gr{hÈ` H\$Vr {df` rÀ` m knZJ^`d _jè` J^`A{^`am eäX-Õ hnbVno Vohm g_rj m {Z`_nU
hnbV no n\$Vwhm A{^`am eäX-Õ hnb` nnydu È` nV AZb\$ {H\$ m-à{H\$ m gm_ndbè` m AgVnV.
A{^`am nV ` È` nnydu AnnU gr{hÈ` H\$VrMognH\$è` nZo dnMZ H\$aVno dnMZnV {VMoZrO>AnH\$obZ
hnbV AgVo ZYa È` m_Yrb nml`o àg\$ hr KOH\$Z m EH\$ b\$ngyZ AbJ H\$eSZ È` nÀ` m_Yrb
nañnag\$-Y nnhVno gr{hÈ` H\$VrÀ` m AW@_i&À` m àH\$enV È` m àÈ` b\$ KOH\$Z Moñdén (What is
it) nnhVno È` m KOH\$Z Mogn{hÈ` H\$VrV H\$ñ` H\$ñUVo (What it does) Vo{dMnanV KD\$Z {VMo{díbfU
H\$aVno dnMZnÀ` m An&knV eäXà{V_m nml`o È` n\$Mo H\$ñ` P` nma ` n\$Mo ZrO>AW©bmJbo Znhr Va
qMVZnV VoAW© WnqMVnUobndVno VgM gr{hÈ` H\$Vrbo mA{ZpíMV AZb\$ AW©AgVnV È` m_wi o
È` nMo AWZU©Z H\$enH\$VZoH\$ando bmJVo È` nZyga AnnU H\$ñ` nVèn gn&` dñVMr (Espetic
object) {Z`_Vr H\$aVno gr{hÈ` H\$VrÀ` m AWnVno AnH\$obZ {OVH& ` n& AgVo {VVH& È` nMo
_jè` _mZ gù n& hnbV AgVo

Aem àH\$no gr{hÈ` H\$VrMo dnMZ, AnH\$obZ, {díbfU, AWZU©Z, _jè` _mZ BÈ` nXr
{H\$ m-à{H\$ n\$Mo eäXn&SZ Zo_Š` m eäXnVZ H\$andobmJVoVaM g_rj Mr à{H\$ m nT`_nVno EH\$UM,

g_rj m i` nmanMo ho AZbH\$ {H\$ m-à{H\$ nZm gm_ndZ KUmoñdén {dMnanV KWboVa hr g_rj m AZbH\$}r, g\$ _I ñdénMr EH\$ AI \$>àdnhr à{H\$ mAgè` nMo(Xgz ` `Vo

À` m gr(hÈ` H\$VrMr g_rj m H\$am` Mr AnhoÈ` nMr OnU g_rj H\$tom AgUoJaOMoAgVo gr(hÈ` H\$VrMo dnMZ H\$è` n`edm` g_rj m e\$` Znhr. gr(hÈ` H\$VrMo dnMZ H\$V AgVmZm gr(hÈ` H\$VrMoH\$hr ñdén{def AgVmV. àm JSmYa nno`b ` nZr gBO`a-An\$Qm-a 1987A` m "ad Mr dnhr" ` m gXanV gr(hÈ` g_rj Moñdén ñni>H\$VmZm H\$UÈ` nhr gr(hÈ` H\$Vrbm kmZ à`_ A\$AgVmV Agogn\$Z È` nMoñni`H\$U H\$bo(Xgz ` `VoVohUVmV,

1. ""gr(hÈ` H\$Vr hr eàXnZr ~Zbbr AgVo eàXnMoÜd{Zén, AWèn d dn\$` {dY` mgnÈ` H\$ èn ` m ^mfH\$ A\$Vr Vr KS`bbr AgVoahUz àW_V: {Vbm ^mfH\$ A\$ AgVo
2. ` m ^mfH\$ A\$VrVZ {VMo Ame` nÈ` H\$/AWnÈ` H\$ A\$ àH\$Q>hmV AgVoho{VMoXgaoA\$ hmò . hmAme` _nZ{gH\$, gm_n(OH\$ ñdénMmAgVm
3. gr(hÈ` H\$Vr hr eàX-Õ, dn\$` -Õ, à{V_m-\$, MaU, H\$Sær, H\$Vm-rO, H\$VmZH\$, nmìo An(X AZbH\$dY KOH\$Y Z EH\$È` gK(OV Pnbbr AgVo È` m`_ o {Vbm EH\$OZgr gKQZmqH\$dmg{È` g_i` àm Pnbbr AgVoho{VMoén~\$nÈ` H\$ qH\$dm g\$MZnÈ` H\$ Ago {VgaoA\$ Anho
4. gr(hÈ` H\$VrV KOZm, H\$VmZH\$, nmìoà{V_m An(X Jm`VZ eàXnMo{ZV AgoEH\$ H\$ènv {díd {Z_nÈ` H\$boOmVo HoH\$ènv {díd àÈ` j {dídMr AZbH\$Vr AgyeH\$Vo àhUz gr(hÈ` H\$VrbmH\$ènvH\$VmV`A\$ AgVoho{VMoMnMoA\$ hmò .
5. gr(hÈ` H\$VrMo dnMZ H\$V AgVmZm AnnU EH\$ H\$cdVm, H\$Vm, H\$X\$-ar, ZnOH\$ àhUz dnMZ H\$V AgVm àhUOM àÈ` bH\$ gr(hÈ` H\$Vr H\$Vm, H\$X\$-ar, H\$cdVmAnXr H\$UÈ` nhr àH\$amV _n\$V AgVo àÈ` bH\$ gr(hÈ` àH\$amMo{d{ei>g\$H\$V AgVmV. ` m g\$H\$VnMoñnbZ, C,,KZ H\$arV È` m-È` m àH\$amVrb gr(hÈ` H\$Vr {Z_nÈ` hmV AgVo {VÀ` m dnMZngnr` dnMH\$tom ` m gr(hÈ` àH\$amÀ` m g\$H\$VnMoñnbZ hdo Wn\$S` nV àÈ` bH\$ gr(hÈ` H\$Vrbm gr(hÈ` àH\$amÈ` H\$ A\$ AgVo ho{VMonnMdoA\$ hmò .
6. gr(hÈ` H\$Vr hr EH\$ gnK` \$U` H\$onH\$Vr _nZbr OmVo àhUz gr(hÈ` H\$Vrbm gnK` nÈ` H\$/H\$onÈ` H\$ A\$ AgVoho{VMoghmdoA\$ hmò .
7. edO\$ gr(hÈ` H\$Vr hr EH\$ {def àH\$amMr g\$H\$Vm AgVo gr(hÈ` H\$Vr hoEH\$ ñd` \$U` ñdm Ìm, AZY` ñdénMo ApñVÈd Anho ho {VMo ApñVÈdnÈ` H\$ qH\$dm gÌmmenór` Ago gnVdoA\$ hmò .''³

JšmYa nnošb `nr {deX Hšbē`m `m gnv AšmVZ Ago {Xgz `Vo Hš àĒ`bš grhĒ`HšVrV ^nfrHš, Ame`nĒ`Hš, én~šnĒ`Hš, HšēnzĒ`Hš, àHšmĒ`Hš, HšōnĒ`Hš AnŮ ApnĒVĒnĒ`Hš ĩdēnnMr gnv à`w AšoAgVnV. hr AšogrhĒ`HšVrÀ`mg_išV EHšĒ`Pnbbor AgVnV. grhĒ`HšVrMr g_rj m HšVnZm g_rj Hšbom {VÀ`m `m gnv AšmMr `WnqMV OnŮ Agbr nrhOo

grhĒ`HšVrMo ĩdēn nrhĒ`nZšYa `Umar nŮMr nġ ar àhUOo {VMo`nĒ` Vo dnlĒ`rZ {díbfU, AWŮZU`Z d`ġ`_mZ hġ. AnnU EI nŮm KOZMm AZġd Kġno qHšdm EI nŮm àgšmMo qMVZ HšVno `m AZġd KĒ`nÀ`m {Hš`bom Annē`m qMVZnĒ`Hš`bom Hšhr Hšni`bomV AgVno`m {Hš`m Hšb`mZnV KSġnē`m AgVnV. `m Hšb`mZnV KSġnē`m àĒ`j AZġd {Hš`V qHšdm qMVZerb {Hš`V {díbfU nMr AnŮ gšbfU nMr AemXnĒ`àHšmĒ`m`Z:nĒVr Hšm`Ērb AgVnV. `mgX`^nŮ`_nM`E{àb 1989À`m AšmVrb "ad nMr dnhrUr" `mgXanV JšmYa nnošb àhUVnV, ""AI š`dñVnV/g_išMo AZbš I š`šV dm KOHšV {dKOZ HšēZ Ē`nMo nĒ`HšU HšUmē`m {Hš`bom "díbfU" àhUVnV Va AI š`g_išÀ`m AZbš KOHšV`m EHšHšU HšUmē`m àHš`bom "gšbfU" àhUVnV.""⁴ Va `m nŮ OnDšZ "dnlĒ`rZ {díbfU" AnŮ "dnlĒ`rZ gšbfU" `m-m-V Vo àhUVnV, ""HšbVnhr grhĒ`HšVr hr AZbš KOHšVr ~Zbbr EHš EHšOZgr g_iš AgVoVr eāX, eāX-š, dnš`~š, ZnXaMZm, àV_m-š, Hššdr, Ame`gġ, ^ndZm, {dMm, HšVnZHš, nġo {dMm àUmbr, {ZdXHš, {ZdXZēpr BĒ`nKr AZbš KOHšVr YZ KSbbr AgVo grhĒ`HšVrÀ`m `m EHšOZgr g_išÀ`m AZbš KOHšVr Yrb naġna gš`šnMo gnĒ`Ēi`šZodUŮ HšUoàhUOo"dnlĒ`rZ {díbfU" hġ AnŮ {VÀ`m AZbš KOHšVr Mo EHšHšU HšēZ AZbšVr EHšVm ànWnVnV HšUoàhUOo"dnlĒ`rZ gšbfU" hġ.""⁵ JšmYa nnošb `nĒ`m `m {dYnZnĒēZ Ago {Xgz `Vo Hš EI nŮm KOZMm AZġd Kġē`nZšYa Hšb`mZnV KSġnē`m Jmġ`_Ů` {díbfU AnŮ gšbfU `mXnĒ`Jmġ`_hĒdnÀ`m AgVnV.

dnlĒ`rZ {díbfU nMr nŮMr nġ ar àhUOo "grhĒ`HšVrMo AWŮZU`Z" hġ. JšmYa nnošb `nĒ`m`_Vo ""grhĒ`HšVrÀ`m AWnĒo {VÀ`m Ame`gġ nMo qHšdm {VÀ`m AWŮVŮMo gnĒ`Ēi`šZodUo {ddaU d ĩni`šHšU àhUOo"dnlĒ`rZ AWŮZU`Z" hġ. grhĒ`HšVrbm Hšhr EHš gnĒ`Ēi`š AW`AgVno našym AW`A{ZpġMV ĩdēnnMm AgVno`m gnĒ`nĒ`Hš gšēnZMoXnĒ`AW`AnhV.

1. grhĒ`HšVrbm {VÀ`m eāXēnngnRš EHš AW`A{^`àV AgVno
2. Va {VÀ`m dñMHšbom XganM AW`OnUdVno Ē`m`w ogmhĒ`HšVrÀ`m `mXnĒ`AWnĒ`Ů`o V\šndV Amġ`š Vo''⁶

`m {dYnZnĒēZ Agobj nV `VoHš, àĒ`bš grhĒ`HšVr`ndVr Hšhr EHš Agš`j d (Aria of Blindness) AgVohoAgš` AW`ġ OnUž KĒ`ngnRš g_rj HšOdi`_Ēi`š (Insite) Agndr bmVVo g_rj HšOdi hr`_Ēi`š d HšēnHšVm Agb VaM Ē`mbm VoAgš` AW`ġ OnUž Kġm

... H\$U AWn... AnH\$Z Pnē` m(edm` g_rj H\$omÈ` nMoñni`H\$U d {ZénU H\$Vm` Ura
Znhr. àhUj AW{ZU`m` m gH\$enZV AWnFlogà` H\$ knZ/AnH\$Z AnU AWnFloñni`H\$U hr
Xniz H\$ni` }_hēdny`AgVmV.

EH\$UM grhÈ` g_rj mhr i` m_I ñdénMr EH\$ àdnhr à(H\$ m AgZ È` nV grhÈ` H\$VrMo
dnMZ, {díbfU, AW{ZU`Z, _j` _mZ d eāXnH\$Z hr à_# ASJogm_ndbbor AgVmV. g_rj m
hr grhÈ` H\$VrÀ` mdnMZ/AnñdnXmVZ OY_Vod Vr eāXnH\$ZnÀ` mähUOM gshVmgOZnÀ` m{H\$ V
ny`hñV VgM g_rj m hr EH\$ {MYZerb AZn`d {H\$ m AgZ È` nV qMVZerb g\$km
H\$enZneŠVr d ñd` \$km` mH\$ni` Erb AgVmV. È` mgrhÈ` H\$VrMr gnK` OnVyOnUj Kē` nÀ` md
{Z_nU H\$Une` mH\$ni` nP gnhrē` ^V hñV AgVmV.

grhÈ` H\$VrMr g_rj m g_rj H\$ EH\$ g` m dANXnH\$Z H\$arV Znhr. g_rj m i` mna hm
H\$nb_mZnV KSUramEH\$ àdnhr i` mna Anho g_rj m i` mna AnñdnXnZVyaÀ` m qMVZ{H\$ V CēnP
hñVno` m qMVZnV g_rj H\$ grhÈ` H\$VrÀ` m EH\$H\$m KOH\$nda Ambo bj H\$DV H\$avno
grhÈ` H\$VrMo dUZ, AW{ZU`Z, _j` _mZ, eāXnH\$Z H\$arV g_rj Mr àdnhr à(H\$ m
H\$nb_mZnVM KSV AgVo VgM g_rj m i` mnahr EH\$m KOH\$mgYZ g_i`H\$Sed g_i`H\$SZ nñhm
KOH\$H\$Sē` m \$bnH\$na H\$ nZoMnbbbmAgVno WnS` nV g_rj m i` mna hmH\$nb_ZnV KSUram
d KOH\$SZ g_rj H\$SēOnUramEH\$ àdnhr i` mna Anho

gk^@

1. nno`sb J\$nyA : "grhÈ` g_rj Moñdēn', "AZnH\$² df¹¹, A\$H\$ 2 gβ0}a-AnŠ0na
1987, nē>4.
2. VÌp nē>9.
3. nno`sb J\$nyA : "grhÈ` g_rj Mo ñdén' (CīramY), "AZnH\$², df¹¹, A\$H\$ 3,
Znñh}a-{Sg}a 1987, nē 5.
4. nno`sb J\$nyA : "grhÈ` g_rj Moñdén', "AZnH\$², df¹², A\$H\$ 5, _mE{ab
1989, nē 4.
5. VÌp nē 48
6. nno`sb J\$nyA : "grhÈ` g_rj Moñdén : AW{ZU`Z', df¹³, A\$H\$ 2-3, gβ0}a-
{Sg}a ({Xdm r) 1989, nē 3.